

Expansiunea regatului ungar¹, Terra Deserta, aşezarea oaspeţilor şi instalarea cavalerilor teutoni

Maria-Emilia CRÎNGACI-ȚIPLIC

Keywords: *Arpadian Kingdom, 12th-13th Centuries, Burzenland, Szeklers, German Hospites / Transylvanian Saxons, Teutonic Knights, fundus regius, terra deserta, hospes, Archaeology.*

Zusammenfassung

Die Expansion des Königreiches Ungarn in Siebenbürgen, Terra Deserta, die Ansiedlung der Deutschen Hospites und die Niederlassung der Deutschen Ritter

Die Vorrückung der Grenzen des Arpadenreiches vom Westen nach dem Südosten Siebenbürgens kann von mehreren Standpunkten aus untersucht werden: vom Gesichtspunkt der Bewegungsetappen der Szekler, aufgrund der Untersuchung der Ortsnamen, der urkundlichen Belege, aus der Perspektive der Kartierung der archäologischen Funde aus den Nekropolen.

Als die Ansiedlung der Siebenbürger Sachsen in die zukünftige Hermannstädter Provinz begann, war die administrativ-territoriale Lage in Südsiebenbürgen die folgende: das Weißenburger Komitat, dessen territorialen Grenzen für die Mitte des 12. Jahrhunderts nur schwer festgelegt werden können, war in jedem Fall im Norden (Krakau, Krapundorf, Lammdorf) und im Süden teilweise vom Sachsenland/Königsboden mit dem Zentrum in Broos und vom Szeklerland mit dem Zentrum in Mühlbach umgrenzt; wir wissen noch, daß die Alt-Linie von den Szeklern und Petschenegen durch ein bereits erwähntes gyepű-System gesichert wurde und daß die Harbach-Hochebene eine terra deserta war; eine Unbekannte bleibt die Landsenke-Flur des Apold-Flusses und die vom Zibin-Fluß durchquerte Sălişte-Landsenke, die eine wichtige Verbindungs- und Kommunikationsbrücke zwischen der Hermannstädter und Mühlbacher Landsenke, bzw. zwischen den Alt und Mieresch Flußrouten bilden.

Die Ansiedlung mit westeuropäischen Siedlern wurde von Geisa II. in einem Raum begonnen, der mindestens seit einem, oder sogar zwei Jahrzehnt(en) erobert worden war, der am Ende des 12. Jahrhundert in den Urkunden „desertum“ genannt wurde. Wenn der Augenblick und der Kontext in Betracht gezogen werden, in dem der Terminus terra deserta in den Urkunden erwähnt wurde, erhält der Sinn und die Bedeutung von desertum bei einer aufmerksamen Untersuchung seines Auftauchens in den Urkunden vor allem aus rechtlicher Perspektive oder vom Standpunkt des Besitzrechtes eine neue Konnotation. Vom gerichtlichen Standpunkt aus ist das „desertum“ ein Rechtsterminus, der von der

---

¹ În text ne vom referi doar la extinderea regatului arpadian din secolul al XII-lea care corespunde parțial cu desfășurarea colonizării germane.

königlichen Kanzlei, für die Königsdomäne ohne Einkünfte oder jegliche Gewinne benutzt wurde, die vom gerichtlichen und schriftlich eingetragenen Standpunkt aus in Besitz gesetzt werden sollte, unabhängig davon, ob das gewisse Territorium bewohnt war oder nicht.

Avansarea hotarelor regatului arpadian dinspre vestul spre sud-estul Transilvaniei poate fi urmărită din mai multe perspective, una dintre ele fiind cea prin prisma etapelor de deplasare a secuilor¹, populație asociată maghiarilor aflată permanent în avangarda lor și care au fost însărcinați cu apărarea hotarelor regatului²; deplasările succesive ale secuilor reproduc sugestiv fazele de extindere a autorității politico-administrative ungare în teritoriul Transilvaniei și care probabil corespund etapelor de cucerire.

Cronologia și topografia etapelor de pătrundere ale regatului arpadian pot fi reconstituite și în funcție de deplasarea fortificațiilor de graniță³ și a deplasării / mutării diferitelor populații (secui, pecenegi, maghiari); astfel, pe baza *studiilor de toponimie, atestărilor documentare* și descoperirilor arheologice s-au identificat 5 etape, desfășurate cronologic între anii 900-1200⁴. În ceea ce privește a cincea etapă de cucerire, descoperirile arheologice realizate în ultima vreme au dus la modificarea ei din punct de vedere cronologic, cercetările de la Cristuru-Secuiesc, Peteni, Zăbala, Avrămești, Feldioara etc. trădând integrarea estului Transilvaniei în cadrul regatului arpadian încă din perioada domniei lui Geza II⁵, dar și politica regelui în folosirea secuilor, pecenegilor și sașilor pentru apărarea granițelor de sud-est a Transilvaniei.

Și din *perspectiva cartării descoperirilor arheologice din necropole* s-a încercat surprinderea integrală a procesului de ocupare a spațiului transilvănean de către autoritatea arpadiană; în acest sens, R. Heitel, propune 3 etape⁶ de

¹ Stabiliți în secolul al X-lea în părțile Bihorului, apoi în secolul al XI-lea pe latura internă a Munților Apuseni, ei extinzându-se ulterior și în zona Târnavelor, iar în ultima etapă au fost deplasați și stabiliți în zona munților Harghita.

² Györfy 1943, p. 88-89, 102-114.

³ Referitor la evoluția graniței regatului arpadian pornind de la analiza zonelor de prisăci v. ultimele apariții ȚiPLIC 2002, p. 147-164; ȚiPLIC 2006, passim; Sălăgean 2007, p. 103 sqq.

⁴ În prima fază, plasată în jurul anului 900, maghiarii ajung până la Someșul Mic; faza a doua coincide cu ocuparea văii Mureșului în jurul anului 1000; pe parcursul fazei a treia, plasate în anul 1100, se atinge valea Târnavei Mari, cu precizarea că aici nu a putut fi identificat orizontul de secol XI, caracteristic pentru valea Mureșului; în faza a patra, pe la anul 1150 se atinge linia Oltului; ultima fază, datată în jurul anului 1200, coincide cu înaintarea până la linia Carpaților Răsăriteni și Meridionali (Horedt 1958, 109-131). După cca 30 ani, K. Horedt restabilește cronologia etapelor de pătrundere ale regatului arpadian la 4 etape care nu diferă mult de prima etapizare, diferența constând în faptul că prima și a doua etapă constituie de fapt una singură (Horedt, 1986, p. 169). În ultimul deceniu au mai fost realizate cercetări bazate pe studii de toponimie și coroborate cu informațiile arheologice, care au venit să completeze teoriile lui K. Horedt, în acest sens v. Busuioac-von Hasselbach 2000, vol. II, p. 33 sqq.; ȚiPLIC 2006, p. 95 sqq.; Sălăgean 2007, p. 103 sqq.

⁵ Teoria a fost lansată pentru prima dată de A. Ioniță, care în urma cercetărilor de la Feldioara a descoperit o necropolă pe care a atribuit-o coloniștilor germani și a încadrat-o cronologic între domnia lui Geza II și venirea cavalerilor teutoni (1211) (v. Ioniță 1994, p. 276; Ioniță și colab. 2004, p. 29 sqq).

⁶ Prima etapă (A) este reprezentată de o serie de descoperiri, cum sunt cele de la Cluj-Napoca – str. Zapolya, Gâmbaș-Pădurice, Lopadea Nouă, Blandiana A și Alba Iulia – Stația de Salvare II, dateate în prima jumătate a secolului al X-lea și care corespund cu traseul dinspre nord-vest (Porțile Meseșului), valea Mureșului